Teodor Oancă

GEOGRAFIA ANTROPONIMICĂ

Geografia antroponimică[1] este o metodă nouă de cercetare onomastică, menită să pună în evidență răspândirea în teritoriu a unui nume, cu precădere de familie, pe baza cunoaşterii frecvenței acestuia pe o unitate administrativ-teritorială (județ). Frecvența pe județe a unui antroponim este pusă la dispoziția cercetătorului de serviciile județene de evidență a populației. Se creează în felul acesta posibilitatea întocmirii hărților antroponimice prin înscrierea cifrei de frecvență a antroponimului în fiecare județ. Harta obținută este comparabilă cu harta dialectală în care sunt notate răspunsurile la întreabarea care vizează folosirea şi rostirea într-un anumit loc a unui termen corespunzător unei noțiuni.

Frecvențele la care facem referire au fost extrase din Baza de date antroponimice a României (BDAR), constituită în 1994 la Laboratorul de Cercetări Onomastice al Facultății de Litere, Universitatea din Craiova.

Geografia antroponimică vizează atât o cercetare diacronică a numelor, cât şi una sincronică. Cercetarea diacronică oferă datele necesare explicării cauzelor care au condus la apariția şi migrarea numelui. Numele nu mai este privit ca un simplu suport denominativ pentru o anumită persoană, el capătă semnificație aparte prin conotațiile de ordin istoric, geografic, social, etnografic, etnologic etc., dobândite în timp şi care privesc segmente de populație. Cercetarea sincronică are în vedere interpretarea imaginii oferite de distribuția în teritoriu a unui nume.

Geografia antroponimică dezvoltă relația antroponimiei cu alte ştiințe umaniste.

BDAR oferă posibilitatea interpretării frecvenței fiecărui nume de familie pentru obținerea unor date care să pună în evidență ceea ce numim „vatra antroponimică", sau zona cu prezență mai mare a unui antroponim, locul lui de proveniență, cum sunt cele care se explică de la termeni dialectali. Harta antroponimică, raportată la harta dialectală, poate aduce informații suplimentare, de natură să explice fapte de limbă din trecut, necunoscute în prezent şi neînregistrate de atlasele dialectale. Astfel, pentru noțiunea de „dud" s-a răspuns în Moldova cu termenul *agud*, iar în Crişana cu termenii *pomniţar* şi *frăgar*. Prezența numelui de familie *Agud* în Crişana, a cărui ocurență este 184, față de numai 4 în Moldova, ne conduce la concluzia că n-a existat în trecut o mişcare de populație cu acest nume

[1] Teodor Oancă, *Geografie antroponimică românească. Metodă şi aplicații*, Craiova, Editura de Sud, 1998; *idem*, „La geografia antroponimica", în *Rivista Italiana di Onomastica*, VIII (2002), 1, p. 59–73.

LR, LXIV, nr. 3, p. 427–430, Bucureşti, 2015

BDD-A23031 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:55:28 UTC)

dinspre Moldova spre Crişana, ci că la baza numelui de familie *Agud* din Crişana stă numele comun dialectal *agud*, de origine slavă, ieşit de mai mult timp din uz, dar „salvat" de antroponimul de la care a rezultat. În felul acesta se ajunge la interpretarea că *agud* s-a rostit pe întreg teritoriul dacoromân înainte ca termenul de origine turcească *dud* să pătrundă în limba română. Acesta a produs o dislocare a ariei generalizate a lui *agud.* Pe baza hărții antroponimice s-a putut reconstitui *aria laterală dialectală agud*, un câştig pentru dialectologie[2].

Într-un alt loc am arătat că „*Prună*, *Perja* şi derivatele lor fac parte dintr-un microsistem antroponimic, rezultat de la numele unor pomi fructiferi şi ale fructelor acestora"[3]. În timp ce apelativul *prună* este termen literar, *perjă* aparține subdialectului moldovean. De la aceştia au rezultat numele de familie *Prună, Perja* şi *Perju* cu răspândire semnificativă în zonele unde apelativele respective sunt în uz. Astfel, în Moldova, n. fam. *Prună* are doar ocurența 687, iar în celelalte regiuni 3978. Prezența în Moldova a n. fam. *Prună* se datorează stabilirii în acest spațiu a persoanelor cu acest nume. N. fam. *Perju* are frecvența absolută 2193, din care în Moldova 1652. Geografia antroponimică pune astfel în evidență mişcările în timp şi spațiu ale unor persoane, care au dus cu ele şi numele de familie. Aşa se explică frecvența 163 în Bucureşti a n. fam. *Perju*, 147 în județele din Transilvania în 1994.

Caracteristică pentru Transilvania, Maramureş, Crişana şi Banat este absența numelor de familie cu *-u* final şi a celor derivate cu suf. *-escu*: *Abrudean, Hațegan, Muntean, Oltean, Păcurar, Rotar* etc., fapt care se datorează autorităților administrative maghiare care au funcționat până la 1918. Toate numele de familie existente azi în aceste regiuni, terminate în *–u* final sau derivate cu suf. *-escu* aparțin persoanelor provenite din Muntenia şi Moldova, stabilite în regiunile menționate după 1918. În felul acesta putem aprecia mişcări ale indivizilor petrecute în ultima sută de ani pe teritoriul României.

Alteori, geografia antroponimică vine în sprijinul interpretării corecte a consecințelor unor fapte istorice sau sociale. Cu deosebire în secolul al XIX-lea, multe etnii de pe teritoriul Regatului Maghiar au suferit din partea autorităților o constantă acțiune de maghiarizare. Ea s-a manifestat şi prin impunerea ca fiecare cetățean să poarte un nume maghiar de familie. Nu toți românii, sârbii, evreii, slovacii, austriecii, ucrainenii s-au conformat acestei politici de maghiarizare. În ce-i priveşte pe românii din Transilvania, Maramureş, Crişana şi Banat, geografia antroponimică vine în sprijinul aprecierii corecte a acestei politici. Trebuie amintit că ne-am aflat în fața unei politici de stat, care a cunoscut apogeul în 1898, când Telkes Simon, preşedintele Societății Centrale de Maghiarizarea Numelui, a dat publicității lucrarea „Cum să maghiarizăm numele de familie". Acesta menționează:

[2] Teodor Oancă, „Reconstituirea ariei laterale dialectale agud", în *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*, Timişoara, Editura Universității de Vest, 2005, p. 407–412.

[3] Teodor Oancă, „Prună, Perja şi derivatele lor în antroponimia românească", în *Cuvinte potrivite. Omagiu doamnei Maria Marin la aniversare*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2013, p. 372–376.

BDD-A23031 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:55:28 UTC)

„*Nu numai nobleţea, ci şi numele obligă. /…/ Maghiarizarea numelui este un jurământ de credinţă, o angajare patriotică*”. Autorul propune peste 200 de nume de familie maghiare, la care să opteze cei de altă etnie decât cea maghiară. Chiar şi atunci când se traduce un nume străin „tălmăcirea să se facă în aşa fel încât să nu trezească în mintea omului senzaţia că are de-a face cu numele tradus” (p. 7). Categoriile sociale care au avut cel mai mult de suferit din acest punct de vedere au fost cele care îi includ pe bugetari. Nu puteau rămâne în slujbă militarii, cadrele didactice, slujbaşii la stat etc. dacă refuzau acest lucru. Meseriaşii puteau fi hărţuiţi de fisc, la fel medicii, avocaţii. Istoricii şi specialiştii noştri în onomastică au cunoscut acest lucru, dar niciodată n-au putut aprecia nivelul la care s-a ajuns prin promovarea acestei politici. Pentru a ilustra acest lucru, BDAR ne pune la dispoziţie, între altele, frecvenţele numelor de familie rezultate de la nume de meserii în spaţiul transilvănean (cele patru regiuni), şi numele de familie maghiare corespunzătoare lor. Reţinem ca exemple zece astfel de nume de familie. Numele provenite de la nume de meserii erau cel mai uşor de maghiarizat, prin traducere. N. fam. **Bărbier** avea în 1994 frecvenţa absolută 34, pe când numele maghiar corespunzător lui, **Borbely**, 2379; **Bucătar** – 19, **Szakács** – 550; **Cojocar** – 1010, **Szücs** – 9395; **Croitor** – 1537, **Szabo** – 40.025; **Dogar** – 592, **Kadar** – 9536; **Grădinar** – 401, **Kertesz** – 1684; **Morar** – 13.889, **Molnar** – 18.609; **Olar** – 4355, **Fazekas** – 8606; **Plugar** – 242, **Beres** – 1277; **Rotar** – 4048, **Kerekes** – 4376, la care se adaugă frecvenţa variantei acestui nume în ortografie românească, 3733.

Numele de familie rezultate din supranume atribuite copiilor după naştere, pentru a-i feri de boli sau chiar de deces, precum **Corbu, Lupu, Ursu**, au suferit acelaşi tratament din partea autorităţilor maghiare. Astfel, diferenţele de frecvenţă dintre numele de familie cu finala **-u** şi cele fără această finală, existente în BDAR, sunt edificatoare: **Corb 624, Corbu 4257; Lup 4680, Lupu 45 495; Urs 4098, Ursu 21 349**.

Este greu de imaginat că numele maghiare sunt purtate şi azi în exclusivitate de maghiari. Câteva exemple din judeţul Bihor: cu numele de familie **Kertesz** figurează în BDAR persoane cu numele de botez **Ana-Adina, Adina-Maria, Ileana-Margareta, Iulia-Cristina, Sorin-Alexandru** etc. Cu numele de familie **Fazekas** există români cu numele de botez **Vasile-Ioan, Ştefan-Cristian, Ştefan-Paul, Olimpia-Letiţia, Monica-Ramona, Mihai-Ioan, Melinda-Paula, Ioan-Nicolae, Elisabeta-Paraschiva** etc. Cu numele de familie **Szakacs** figurează în BDAR români cu numele de botez **Eugen-Vasile, Ileana-Maria, Otilia-Irina, Simona-Nicoleta, Victoria-Gabriela, Iosif-Dănilă, Ştefan-Gheorghe** etc. Exemplele sunt grăitoare pentru ce a însemnat până la 1918 politica de stat de maghiarizare a numelor de familie ale cetăţenilor de altă etnie decât cea maghiară din fostul Imperiu Austro-Ungar.

O largă categorie de nume de familie o formează cele care corespund modelului *antroponim precedat de articolul posesiv genitival*, precum *Aparaschivei, Apăvăloaie, Apetrei, Asavei, Avădanei* etc. Toate acestea sunt caracteristice antro-

BDD-A23031 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:55:28 UTC)

ponimiei moldovene. Am reținut din BDAR cele 11 nume de familie care prezintă această structură, cu frecvența mai mare de 2000. Acestea au ocurența totală 37436, din care în Moldova, în 1994, se înregistrau 29936 de persoane. Mai mult decât atât, s-a putut constata că această structură caracterizează în mai mare măsură jumătatea de nord a Moldovei, cunoscută şi sub numele Ţara de Sus[4]. Nume de familie de acest fel au apărut cu deosebire după Războiul de Independență din 1877, când mulți copii, rămânând orfani de tată, s-au raportat, pentru identificare, la numele mamei. Şcoala a avut în această privință un rol însemnat în consacrarea acestor nume de familie. Prezența unor nume construite astfel în celelalte regiuni se datorează altor cauze, inerente dezvoltării economice, sociale şi culturale ale României.

Ca metodă lingvistică de cercetare, având un puternic caracter inter-disciplinar, geografia antroponimică realizează conexiuni cu metodele de cercetare proprii celorlalte ştiințe umaniste, având drept scop să interpreteze un antroponim prin prisma semnificației generale pe care i-o conferă frecvența lui, exprimată în cifre absolute.

ANTHROPONYMIC GEOGRAPHY

(Abstract)

Anthroponymic geography is a new method of onomastic research meant to highlight the spreading in the territory of a name, mostly family name on the basis of knowing its frequency within a territorial administrative unit.

Anthroponymic geography has in a view both a diachronic research and a synchronic one as well.

On the basis of using this research method one may establish: a) the spreading in territory of a family name; b) its origin in a dialectal name and the name migration in other areas; c) the consequences of name changes, especially by translation, as a result of political reasons.

Cuvinte-cheie: frecvență antroponimică, dialectologie, schimbări de nume.

Keywords: anthroponymic frequency, dialectology, name changes.

Universitatea din Craiova

[4] Cf. Teodor Oancă, „Nume moldovene de familie (II)”, în Academia Bârlădeană, 2, 2010, p. 9.

BDD-A23031 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 18:55:28 UTC)